

Elzasser saiblingen doen het 's nachts

Twee jaar geleden ontdekten enkele vrouwelijke duikers dat de Elzasser saiblingen in het Oostvoornse Meer pogingen deden om zich voort te planten. De afgelopen twee jaar hebben zij unieke foto's en zelfs een video-opname van deze paaiende vissen gemaakt.

Tekst Franklin Moquette Fotografie Janny Bosman

Het Oostvoornse Meer is in 1996 ontstaan door de afsluiting van het Brielse Gat. Het water is vervolgens uitgediept ten behoeve van het opspuiten van zand op de eerste Maasvlakte. Hiermee werd - tragisch genoeg - de belangrijkste migratieroute voor de Rijnzalm afgesloten en tegelijkertijd een uniek brak water voor de hengelsport en de duiksport geschapen. Het Oostvoornse Meer bleek namelijk zeer geschikt voor zalmachtigen om erin te leven en voor sportvissers - en dan vooral vliegvisser - om er in te vissen. Omdat forellen zich niet in brak water voortplanten, is deze visserij afhankelijk van jaarlijkse uitzettingen.

Brakwaterforellen

De eerste forelsoort die al in de jaren tachtig van de vorige eeuw werd uitgezet, was de regenboogforel (*Oncorhynchus mykiss*), later gevolgd door de beekforel oftewel Europese bruine forel (*Salmo trutta*). Door het rijke voedselaanbod (zoals garnalen, brakwatergrondels, stekelbaarsjes en haringen) groeiden de forellen razend snel, gemiddeld tussen de 1,5 tot 2,5 cm per maand. Ongeveer zeven jaar geleden werden voor het eerst Elzasser saiblingen uitgezet, een kleurrijke kruising tussen de Amerikaanse bronforel (*Salvelinus fontinalis*) en de Arctische forel (*Salvelinus alpinus*). Deze vissen combineren de beste eigenschappen van beide soorten en worden daarom voor de consumptie en forelvisvijvers gekweekt. Ze behoren beide tot het geslacht *Salvelinus* dat op het gehele noordelijk halfrond voorkomt. De Elzasser saibling is in tegenstelling tot

op niet al te diep liggende grindbodems. Ze vertonen daarbij het typische paaigedrag van veel salmoniden. De dominante mannetjes, herkenbaar aan hun haakbek en intensere kleuren, doen hun uiterste best om concurrerende mannetjes op een afstand te houden. Meestal kiest het minder

Het geslacht *Salvelinus*

De Elzasser saibling is een kruising tussen de Amerikaanse bronforel en de Arctische forel of beekridder. Beide soorten zijn nauw verwant en behoren tot het geslacht *Salvelinus* dat uit meer dan zes soorten bestaat die alle in koude wateren van het gehele Noordelijk Halfrond voorkomen. Alle 'chars' (Engelse benaming voor vissen uit het geslacht *Salvelinus*) zijn zo nauw verwant dat kruisingen vaak vruchtbaar zijn en voor nageslacht kunnen zorgen. De meeste chars zijn zeer kleurrijke vissen die soms naar fraaie namen luisteren, zoals 'Dolly Varden' en 'bull trout'. Het zijn soorten die hoofdzakelijk in koude meren en rivieren voorkomen aan de rand van het poolgebied en de Alpen. Het is dus uniek dat de Elzasser saiblingen zich in een brakwatermeer in het vlakke Holland kunnen handhaven.

Doordat er veel scherpe mosselschelpen tussen het grind zitten, raken de staarten van sommige vrouwtjes ernstig gerafeld door het graven van het nest.

Poging tot voortplanting

In de maanden oktober en november verzamelen de Elzasser saiblingen zich in het Oostvoornse Meer in kleine groepjes

Een paartje paaïende Elzasser saiblingen in het Oostvoornse Meer.

imponerende mannetje meteen het hazenpad, maar soms komt het tot echte 'gevechten' waarbij gebeten en geduwd wordt.

Intussen graaft het vrouwtje met haar staart en de resulterende flinke waterverplaatsing een nest in het grind. Niet alleen graaft zij een behoorlijke nestkuil, maar zij waaiert bovendien al het fijne materiaal zoals slib, zand, algen en ander bezinsel, uit het grove grind. Tot dan toe werd door de fotografen het gehele paaiproces geregistreerd: hofmakerij, weggagen van de concurrentie, nestkuil graven, nestkuil op diepte controleren, tegen elkaar aanrijden enzovoort. Wat echter niet werd gefotografeerd was de uiteindelijke daad.

In het donker

De fotografen namen geen heftig trillende en met de bek wijd open 'gapende' echtelieden waar, geen in de nestkuil rollende eitjes en ook geen wolven melkachtig homvocht. Zij begonnen zich af te vragen of de saiblingen soms met een soort dummy-paai bezig waren. Was hun gedrag door het zoute water misschien niet helemaal normaal?

Inmiddels werd uit de talrijke per e-mail toegestuurde foto's duidelijk dat het vlakke grind hier en daar al behoorlijk 'schoongewassen' was. Een duidelijk bewijs dat op die plaatsen al was gepaaid en de nestkuil inmiddels weer was dichtgegooid en keurig afgewerkt. Een zoektocht op het Internet bracht aan het licht dat het ene bestanddeel van de kruising, de bronforel, weliswaar overdag paait, maar dat de Arctische forel bijna uitsluitend 's nachts de belangrijkste daad verricht. Wellicht dat de

dieren 's nachts, buiten het zicht van de camera's, hun eitjes deponeren. Janny Bosman en haar man Bruno kregen het advies om met een klein tuinschopje te gaan graven op die plaatsen waar zij de voorgaande dagen paaigedrag hadden waargenomen om naar daar eitjes te zoeken.

Te zout

Bruno vond bij de eerste poging bij het graven op een paaiplaats enkele tientallen eitjes tussen het grind. Janny maakte meteen enkele foto's van de eitjes en toen werd zichtbaar waarom de voortplanting in het brakke water nooit succesvol kan zijn. De eitjes waren niet hard en mooi rond, maar vertoonden veel deuken en rimpels, het leken wel leeggelopen voetballen in het klein. In zoet water zwellen de eitjes na de bevruchting op doordat ze water opnemen. In zout water gebeurt het omgekeerde: het zouter water trekt door osmose veel vocht uit de eitjes die zich daardoor niet kunnen 'oppompen'. Deze eitjes zullen zich daardoor nooit normaal tussen het grind kunnen ontwikkelen.

Dankzij het echtpaar Bosman is voor het eerst aangetoond waarom de forellen en de saiblingen zich in de meeste gevallen niet succesvol in het Oostvoornse Meer voortplanten. Alleen daar waar zoete kwel is of waar een duinbeek in het meer stroomt, zou in theorie voortplanting kunnen plaatsvinden. En als het al lukt, is het broed minder bestand tegen zout water dan de grotere, volwassen exemplaren. In principe moet een zalmachtige minimaal 15 cm zijn om zich succesvol aan zout of brak water aan te passen. **V**

Oostvoornse Meer

Het Oostvoornse Meer is een afgesloten water waarvan het zoutgehalte door het inpompen van zee-water kunstmatig zout wordt gehouden. Dit gebeurt omdat in het water anders algenbloei ontstaat en het heldere water in een troebele 'soep' zou veranderen. Het Oostvoornse Meer zou daardoor zijn aantrekkingskracht voor sportvissers, duikers en zwemmers kunnen verliezen.

De visstand wordt beheerd door de hengelsportfederatie Sportvisserij Zuidwest Nederland die er visrecht-hebbende is. Een beroepsvisser heeft er het aalvisrecht. De waterbeheerder van het Oostvoornse Meer is het waterschap Hollandse Delta.

Om hier te mogen vissen heeft de hengelaar de Vispas nodig die elk lid ontvangt van een bij van Sportvisserij Nederland aangesloten hengelsportvereniging.

Er gelden in het Oostvoornse Meer speciale regels voor de hengelsport. De belangrijkste regel is dat alle vissen na de vangst meteen weer levend moeten worden teruggezet (catch & release). Verder mag er uitsluitend met kunstvliegen en ander kunstaas worden gevestigd die van een enkele haak voorzien moeten zijn. Er mag slechts met één kunstvlieg of één kunstaasje tegelijkertijd worden gevestigd. Voor andere regels en de verboden gebieden kan de Lijst van Viswateren behorende bij de Vispas worden geraadpleegd.

Saiblingen paaien soms ook op grof zand. Als er zuurstofrijke kwel is, kan dit ook succesvol zijn.

De eitjes van de Elzasser saiblingen verdrogen als gevolg van het zoute water en vertonen daardoor allerlei deuken en rimpels.

Na de paai sterven sommige Elzasser saiblingen als gevolg van uitputting en worden dan voedsel voor de talloze krabben.